

ПОЛКОВІ ЕМБЛЕМИ ДОБИ ГЕТЬМАНЩИНИ: ІСТОРИЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СИМВОЛІКИ

Пічієнко М. Г.

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Гарбар М. А.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

Ukraine is a young state, that has a lot of unexplored questions in historical and language-related sciences, among which is heraldry. This area is in the process of establishment, so that any studies should contribute to the development and formation of this interesting science. In this work we will consider the history of regimental system-setting, describe the Cossack regimental emblems, reveal their characteristic features and investigate their influence on modern heraldry.

Поява перших полків пов'язана з наданням привілеїв реєстровим козакам у 1576 р. польським королем Стефаном Баторієм. Він збільшує реєстр до 3-х тисяч козаків, розподіляє їх на 10 полків. На початку XVII століття кількість полків постійно змінюється, що спричинено різними суспільно-політичними факторами. Після повстання 1625 року за Куруківською згодою кількість полків з 13 скорочено до 8, у 1638 р. – до 6. Саме ці полки – Білоцерківський, Канівський, Корсунський, Переяславський, Черкаський та Чигиринський – стали ядром козацько-гетьманської території.

На підставі Зборівської угоди старшинська рада у Корсуні 16 жовтня 1649 р. ухвалила рішення про поділ 40-тисячного війська на 16 полків в межах Брацлавського, Київського і Чернігівського воєводств. Встановлений поділ на полки зберігся і в пізніші часи лише з невеликими змінами, серед яких розширення території козацького гетьманату за рахунок південних земель Великого князівства Литовського у Берестейському, Мінському і Мстиславському воєводствах.

Після смерті Б. Хмельницького у 1657 р. в умовах політичної кризи козацького гетьманату, яка розпочалася, адміністративна територія Війська Запорізького зазнала реформувань за гетьманів І. Виговського (1658 р.), Ю. Хмельницького та Я. Сомка (1660-1661 рр.), І. Брюховецького (1663 р.), П. Дорошенка (1668 р.), Д. Многогрішного (1669 р.), І. Самойловича (1672, 1674, 1687 рр.), І. Мазепи (1687 р.).

Початок розвитку геральдики в Україні зумовлений наданням містам Речі Посполитої Магдебурзького права, за яким вони одержали можливість користуватися особистими печатками, символи з яких поступово відтворювалися на гербах. Під час Національно-визвольної війни і протягом формування Гетьманщини в окремих полках і сотнях виникли власні емблеми.

Деякі брали за основу символи з герба або печатки центрального міста їхньої дислокації, як, наприклад, Київський, Стародубський чи Ніжинський полки. Інші ж (у більшості східні полки, чиї центральні міста не мали власної символіки) створювали свої емблеми. Ними є десять полкових емблем Білоцерківського, Борзнянського, Зіньківського, Іркліївського, Кропивнянського, Лубенського, Миргородського, Полтавського, Прилуцького і Чигиринського полків.

У них є декілька характерних рис: проста структура, домінування в символах зображень зброї, християнських символів чи зрозумілих фігур. Герби відтворювались на щитах німецького типу, достатньо поширених у той час. Коли ж у Гетьманщині сформувався полково-сотенний адміністративний устрій, який є феноменом в історії (військовий устрій перенісся на організацію держави), так саме відбулося і з емблемами – вони стали гербами полків і сотень як адміністративних одиниць. Звісно, повне їх розуміння як гербів є некоректним, адже при їх складанні ніхто геральдичних правил не дотримувався.

Згодом сотенні та полкові емблеми стали основним джерелом у подальшому становленні гербів невеликих містечок того часу. Сьогодні такі українські міста, як Біла Церква, Борзна, Зіньків, Лубни, Миргород, Прилуки, Іркліїв, Кропивна, Полтава, Чигирин мають герби, що повністю або частково збігаються із символікою полків Гетьманщини XVII століття.

Література

1. Гречило А., Савчук Ю., Сварник І. Герби міст України (XIV – I пол. XX ст.). К.: Брама, 2001. 400 с.
2. Заруба В. М. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648–1782 рр. Дніпро: ПП «Ліра ЛТД», 2007. 379 с.
3. Медведев М.Ю. Геральдика или истинная наука о гербах. М.: Гербы и флаги, 2008. 147 с.
4. Про Україну – скарбниця українського народу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://about-ukraine.com>
5. Українська геральдика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://heraldry.com.ua>